

Əmrəli Şirəliyev
Püstəxanım Musayeva
Azərbaycan Dillər Universiteti

İNGİLİS DİLİNİN TƏDRİSİNDƏ İNTERAKTİV TƏLİM METODLARININ TƏTBİQİ

Açar sözlər: təlim metodu, interaktiv təlim, əks-əlaqə

Key words: teaching method, interactive teaching, feedback

Ключевые слова: метод обучения, интерактивное обучение, обратная связь

Dövrümüzdə tədris prosesinin təkmilləşdirilməsi və təhsilin uğurla informasiyalaşdırılması xarici dil dərslərində xüsusi metod və üsulların səmərəli tətbiqi ilə bağlıdır. Hazırkı təhsil sistemi yeni məqsədlərə yönəlik akademik fəaliyyətdə, tədris prosesində innovativ metod və üsulların tətbiq edilməsini tələb edir. Xarici dilin, xüsusilə də ingilis dilinin tədrisinin səmərəliliyinin artırılması müəllimlərin qarşısında dayanan vəzifələrdən biridir. İnteraktiv təlim təhsil müəssisələrində tələbələrin dil bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinə xidmət edir.

Müasir təhsilin tələblərinə uyğun olaraq müstəqil fəaliyyətə əsaslanan təlim mühitinin təşkil olunması tədris prosesinin səmərəli nəticələnməsini şərtləndirən başlıca amillərdən hesab olunur. Gələcək mütəxəssislərin hazırlanmasına verilən tələblər təlim zamanı interaktiv metodlardan istifadə edilməsini zəruri edir. Bütün səviyyələrdə təhsil prosesi tələbələrin özləri tərəfindən fəal hərəkətlərin müstəqil həyata keçirilməsinə əsaslanır.

İngilis dili dərslərinin keyfiyyətinin artırılmasında interaktiv təlim güclü vasitə hesab edilir. Tədris prosesində fəal təlimin tətbiqi tələbələrdə dərkətmə fəaliyyətinin fəallaşmasına və dərslərin səmərəliliyinin artırılmasına təsir göstərir. Eyni zamanda interaktiv təlim metodunun tədris prosesinə daxil edilməsi tələbənin passivliyinin aradan qaldırılmasına, təlim materiallarının mənimsənməsi, tələbə fəaliyyətinin düzgün istiqamətləndirilməsinə və motivasiyaedici təlim formalarından istifadə edilməsinə əsaslanır və təfəkkürün növlərinin inkişaf etdirilməsinə, yaradıcılığının formalaşdırılmasına və təlim keyfiyyətlərinin yaxşılaşdırılmasına şərait yaradır.

Təlimdə interaktiv yanaşma təhsilin təkmilləşdirilməsi vasitəsi kimi çıxış edir. İnteraktiv yanaşmanın məqsədi təlim prosesində təhsilənlərin qarşılıqlı fəaliyyətinin təmin olunması üçün lazımı şəraitin yaradılmasıdır. Tədris prosesində interaktiv yanaşmanın istifadə edilməsi müəllimlərin innovativ fəaliyyətlərindən asılıdır. Bu yanaşma təhsilənlərin ünsiyyət prosesinə cəlb olunmaları ilə şərtlənir və onların hərtərəfli inkişafına, şəxsiyyət kimi formalaşmasına, müstəqil əqli fəaliyyətlərinə zəmin yaradır.

Metodiki ədəbiyyatda xarici dillərin tədrisi prosesində interaktiv təlim üsullarından istifadəyə dair fikir və mülahizələr müxtəlifdir. Ümumi fikir belədir ki, interaktiv qarşılıqlı fəaliyyət təlim prosesində xüsusi rol oynayır. Birincisi, tədris prosesinin subyektlərinin intellektual fəallığı artır. İkincisi, təhsilalanlar arasında rəqabət üçün şərait yaradılır və onların ümumi səyi sayəsində konkret məsələlər öz həllini tapır.

Tanınmış pedaqoq S.S.Kaşlev interaktiv təlimin texnologiyalarına dair tədqiqat aparmış və belə bir qənaətə gəlmişdir ki, “interaktiv proses pedaqoji prosesin iştirakçılarının məqsədyönlü qarşılıqlı fəaliyyət prosesidir. Bu fəaliyyətin əsasını hər bir təhsilalanın şəxsi təcrübəsi təşkil edir. İnteraktiv proses yüksək kommunikasiya intensivliyi, ünsiyyət, qarşılıqlı fəaliyyət mübadiləsi, fəaliyyət növlərinin müxtəlifliyi, iştirakçıların vaxtında və səmərəli müdaxiləsi kimi xarakterizə olunur” [5, s.15].

M.V.Klarin isə interaktiv təlimi “müasir tədris sisteminin əsas problemi kimi qiymətləndirir və belə bir təlimin yeni təcrübə qazanmaq üçün əhəmiyyətini” qeyd edir [6, s.22].

V.K.Dyaçenko yazır ki, “interaktiv təlim tədris prosesinin iştirakçıların dialoji fəaliyyətlərinə əsaslanan qarşılıqlı iş növüdür və bu prosesdə birgə fəaliyyət bacarıqları formalaşır. Dərs prosesində bir kəs hamını öyrədir, hamı da ayrı-ayrı fərdləri öyrədir” [4, s.16].

Qeyd etmək lazımdır ki, bir çox ölkələr xeyli vaxtdır ki, bu təlim yolunu seçmişlər. İndi innovativ əsaslı modul tədris planları və işçi proqramlar hazırlanır. Tədris kreditlərinin toplanması da həmin modulların mənimsənməsi üzrə həyata keçirilir. Bu mənada innovasiya proseslərinin məzmunu və mexanizmi bir-birilə qarşılıqlı əlaqədə olan iki prosesin birləşdiyi müstəvi üzərində durur, yəni həm nəzəri, həm də praktiki yeniliklərin istifadə olunması innovasiya proseslərinin nəticəsi kimi qiymətləndirilir [2].

Təhsil müəssisələrində təlim və tərbiyə işi elə qurulmalıdır ki, hər bir tələbə özünü bu təlim-tərbiyənin mərkəzində hiss edə bilsin. O, öz interaktiv fəaliyyəti ilə həmişə diqqəti cəlb etməklə ön planda görünsün. Bunun üçün, ilk olaraq müəlim-tələbə münasibətləri dəyişilməlidir. Auditoriyada müəllimlə tələbələr arasında qarşılıqlı ünsiyyət əlaqələri formalaşmalıdır. Müəllim mövzu və problemlə bağlı dərsin hər hansı bir mərhələsində tələbələrin fəallığına, kollektiv şəkildə işləmələrinə istiqamət verməlidir [1]. Tədqiqatçı mövqeyində çıxış edən tələbə tədris prosesində qarşıya qoyulan problemlərlə üzləşərkən bunları müstəqil tədqiqat prosesində həll etməyi bacarmalıdır [11].

İnteraktiv təlim metodlarının tətbiqi tələbələrdə yeni biliklərin müstəqil mənimsənməsinə, yaradıcı təfəkkürün fəallaşdırılmasını təmin edir. Məhz bu baxımdan ingilis dilinin tədrisi prosesində interaktiv təlim metodlarının tətbiqi dərsin səmərəli təşkil edilməsinə və lazımi nəticələrin əldə edilməsinə kömək ola bilər. İnter-

aktivlik qarşılıqlı təsiri özündə əks etdirir. İnteraktiv metod tədris prosesinin iştirakçıları ilə əməkdaşlıq şəraitində dilöyrənənlərin idrak fəallığını təmin etmək imkanları ilə səciyyələnir.

İnteraktiv təlim müəllim tərəfindən idraki problemləli situasiyanın yaradılması, problemin həlli prosesində tələbələrə fəal tədqiqatçılıq mövqeyinin stimullaşdırılması, müstəqil fəaliyyət və dilöyrənənlər üçün yeni olan biliklərin mənimsənməsi şəraitinin yaradılmasını təmin edir. İngilis dilinin tədrisi prosesində interaktiv təlim metodlarının tətbiqi dərstdə dilöyrənənlərin öz qabiliyyətlərini reallaşdırmağa imkan yaradır, dialoqa və birgə fəaliyyətdə əməkdaşlığa əsaslanır. Bu zaman təlimdə yaradılan əməkdaşlıq mühiti və işgüzar müzakirələr alınmış informasiyanı sintez etməyə kömək edir, dilöyrənənlərdə dərkətməni stimullaşdırır və təlimin nəticəyönümlüyünə etibarlı təminat yaradır.

Ümumiyyətlə, ingilis dilinin tədrisi prosesində interaktiv təlim metodlarının tətbiqi, diskusiyalarının təşkili, səmərəli istiqamətləndirici, təhrikedici suallar dilöyrənənləri yeni bilikləri müstəqil fəaliyyət əsasında əldə etməyə yönəldir.

Bu gün səriştəli müəllim planlı və məqsədyönlü şəkildə auditoriya ilə qarşılıqlı əlaqə qurmağı bacarmalı, tələbələrə əməkdaşlıq edərək problemləli situasiyalar təşkil etməli, onların qarşısında tədqiqat xarakterli məsələlər qoymaqla məsələlərin həllində metodik köməklik göstərməli, dilöyrənənləri biliklərin müstəqil əldə edilməsində istiqamətləndirməlidir. İnteraktiv metodlar dilöyrənənlərin müstəqilliyini və onların idrak fəallığını stimullaşdırmağa imkan yaradır. Bu təlim metodu tələbə-müəllim münasibətində ünsiyyətin zəruriliyinin təmin olunması ilə şərtlənir.

Müəllimlərin dərslərdə interaktiv təlim metodlarından istifadə etməsi təlimə innovativ məzmun gətirir. Tədris prosesində interaktiv təlimin təşkili həyat situasiyalarının modelləşdirmək, rollu oyunlardan istifadə, stasiyanın təhlili əsasında problemin birgə, əməkdaşlıq şəraitində həllinin üstünlüyü ilə seçilir, informasiya axınının şüura təsiri nəticəsində onun fəallığının artırılmasına təkan verir.

İnteraktiv təlim informasiyanın passiv rejimində deyil, fəal, problemləli situasiya rejimində mənimsənməsini təmin edir, bu da dilöyrənənlərdə interaktiv dioloji ünsiyyətə, əqli inkişafa yol açır.

Fəal təlim metodlarının tətbiqinə dair tədqiqat aparmış Z.Veysova hesab edir ki, ingilis dili dərslərində interaktiv təlimin tətbiqi aşağıdakı qabiliyyətlərə malik şəxsiyyətin formalaşmasına imkan yaradır:

- biliklərə müstəqil yiyələnmək və yenilərini əldə etmək;
- əldə etdikləri biliklərdən real həyatda məqsədlərinə çatmaq üçün istifadə etmək;
- öz yoldaşları ilə problemlərin həllində əməkdaşlıq etmək;
- öz qabiliyyətlərini gerçəkləşdirmək üçün yollar axtarmaq və s. [3].

Dil dərslərində tətbiq olunan innovativ metodlar, eyni zamanda tələblərin sosial bacarıqlarını (müzakirələr aparmaq qabiliyyəti, münaqişələrin həlli, başqalarını dinləmək və s.) inkişaf etdirməyə kömək edir [8].

Ümumiyyətlə, interaktiv təlim ardıcıl fəaliyyəti və ya rollu oyunları həyata keçirməklə hər hansı bir sahədə bacarıq və bilikləri inkişaf etdirməyi hədəfləyən təlim metodudur. Bu metodun əsas üstünlüyü tədris prosesində bütün tələbələrin fəal iştirakını təmin etməkdən ibarətdir.

A.Obškova görə, interaktiv təlim ünsiyyət, əməkdaşlığın və təşkilatçılıq qabiliyyətlərinin yerinə yetirilməsini təmin edə bilər. O, interaktiv təlimin bir neçə mərhələdə aparıla bildiyini qeyd edir:

- ilkin mərhələdə gələcək iş üçün rahat bir atmosfer yaradılır və hər hansı bir şəkildə həyata keçirilir və təşkil olunur;

- aşkara çıxartmaq mərhələsi zəruri bir prosedurdur. O, qrupu qarşılıqlı əlaqə yaratmaq və ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün fəallaşdırır;

- dilöyrənlərin maraqlarının nəzərə alınması prinsipinə əsasən innovativ təlim metodlarını tətbiq etməklə müəllim və tələbələrin birgə fəaliyyətinə əsaslanır. Tələbənin ehtiyaclarını nəzərə alaraq onların maraqlarını yönəltmək həm müəllimin fəaliyyəti üçün mühüm məsələdir, həm də müəllimin qarşısına qoyduğu məqsədin reallaşması üçün əsas şərtidir;

- qrupun informasiya səviyyəsinin qiymətləndirilməsi müəllim üçün əsas vəzifələrdən biridir. Sorğunun nəticələri tələbələrin hazırlıq səviyyəsini göstərir. Bu zaman müəllim təkrar sorğu aparır və nəticələri müqayisə etməklə müəllim tələbələrin hazırlıq səviyyəsinin necə artdığını qiymətləndirir;

- problemin aktuallaşması mərhələsində professional davranışın və fəaliyyətin dəyişdirilməsinə dair motivasiya inkişaf etdirilir. Öyrənilərdə maraq doğurmaq üçün müəllim müxtəlif məsələləri müzakirə etməli və onlar üçün həmin məsələləri aydınlaşdırmalıdır;

- dilöyrənlərin düşüncə və təəssüratlarının yazılı ifadəsi üçün növbəti mərhələ anket və sorğu vərəqələrinin doldurulmasını ehtiva edə bilər. Burada təlimin mühüm tərkib hissəsi tələbənin inkişaf etdirilməsinə aiddir. Müəllim tədris prosesində tələbələr üçün rahat bir mühit yaratmaqla onlarda xarici dil üzrə bilik, bacarıq və vərdişləri inkişaf etdirir [10].

Tədris prosesində fəal təlimin tətbiqi zamanı həm müəllim, həm də dilöyrənlər üçün qrupla iş vacib məsələdir. Qrupla işin təşkili formaları dedikdə qrupların formalaşdırılması, mövzunun seçilməsi, dilöyrənlərin seçilmiş problemləri araşdırması, müəllimin məsləhəti və vaxtı elan etməsi, tələbələrin fəaliyyətinə nəzarət etmək, lazım olduqda onlara kömək etmək və stimullaşdırmaq, müzakirənin sonunda prezentasiyanın təqdim edilməsi nəzərdə tutulur.

Tədris prosesində interaktiv təlimin əsas fəaliyyətlərindən biri də əks-əlaqədir. Əks-əlaqə bir tələbənin digər tələbəyə onun düşüncə, hərəkət və qərarı ilə əlaqədar davam edən əsas fəaliyyət növü hesab edilir. Bu zaman tərəflərdən biri məlumatı dinləyən, digəri isə başa düşən və qavrayan tərəf olur. Dərsin interaktiv təşkili üçün müəllimin ünsiyyət prosesində əks-əlaqəni təmin etməsi mütləq hesab edilir.

Belə ki, xarici dil dərslərinin günün tələblərinə uyğun təşkil etmək və dilöyrənənlərlə əks-əlaqəni düzgün istiqamətdə qurmaq bu gün müəllimin qarşısında duran əsas məsələlərdəndir. Tanınmış metodist C.Harmer dilöyrədəninin iki funksiyanı eyni zamanda icra etdiyini qeyd edir. O, vurğulayır ki, dilöyrədən səhvlərin düzəldilməsi üçün dilöyrənələrə lazımi şərait yaradır və eyni zamanda onlara istiqamətverici tərzdə münasibət bildirir [9].

Müəllim tədris prosesi zamanı dilöyrənələrin maraq və istəklərini də nəzərə almalıdır. Fəal təlim metodunun bir hissəsi kimi dilöyrənələrin fəaliyyəti ilkin olaraq vəziyyətlə tanışlıq, onun məzmun və xüsusiyyətlərini öyrənməsi, əsas problemin həllinə təsir edəcək amillərin araşdırılması, həll konsepsiyasıları və nəticələrin təhlil edilməsi, optimal variantın seçilməsi, nəticələrin proqnozlaşdırılması, potensial problemlərin göstərilməsi, mexanizmlər və onların həlli yolları ardıcılığı ilə təşkil edilməsi tədrisin səmərəli nəticələnməsinə təsir göstərən amillərdəndir.

Beləliklə, interaktiv metodların tətbiqi tələbələrə bilik və bacarıqlarının inkişaf etdirilməsinə kömək etməlidir. Bu metodlardan istifadə tələbələrin tədris prosesində fəallığını artırır. Müəllim interaktiv təlim metodları əsasında dərs planı hazırlayarkən tələbələrə yeni mövzunu öyrətmək üçün səmərəli təlim üsulunu seçməlidir. Bu zaman xarici dil dərslərində qarşıya qoyulan problemi həll etmək üçün bir neçə təlim metodunu birləşdirməyə imkan yaranır və bu, tələbələrin materialları daha yaxşı başa düşməyinə kömək edir.

Nəticə olaraq qeyd edə bilərik ki, interaktiv təlim metodlarının tətbiqi tələbə nailiyyətlərinin artırılmasında mühüm əhəmiyyətə malikdir. Xarici dil müəllimi də tədris prosesində interaktiv metod və yanaşmalardan, müasir texnologiyalardan istifadə etməyi bacarmalıdır.

Ədəbiyyat

1. Bünyatova F., Abdulla B. Təlim və tərbiyədə interaktiv texnologiya. Bakı: Ozan, 2000
2. Şirəliyev Ə. Xarici dillərin tədrisində fəal təlim metodlarının tətbiqi / Mədəniyyətlərarası dialoq: Linqvistik, pedaqoji və ədəbi aspektlər Beynəlxalq elmi konfransın materialları. Bakı: Mütərcim, 2010, s. 132-135
3. Veysova Z. Fəal/interaktiv təlim. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Uşaq Fondu (UNİCEF). Bakı, 2007

4. Дьяченко В.К. Сотрудничество в обучении: о коллективном способе учебной работы. М.: Просвещение, 1991, 192 с.
5. Кашлев С.С. Технология интерактивного обучения. –Мн. Белорусский варасепь, 2005. 176с
6. Кларин М.В. Интерактивное обучение – инструмент освоения нового опыта. Педагогика. 2000. № 7. с. 21-28
7. Brown H.D. Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy. New Jersey: Prentice-Hall, 1994, 132 p.
8. Grigalchik E.K. and Hubarevich D.I. Trained differently. Active learning strategy. Minsk, 2003
9. Harmer J. The practice of English language teaching. Fourth edition, England: Longman, 2007
10. Obskov A.V. The problem of interactive study of teaching foreign language at Higher School // Vestnik. Tomsk State Pedagogical University (Tomsk State Pedagogical University Bulletin). 2012
11. <http://aztehsil.com/news/6687-nnvi-v-interaktiv-tlim-metodlarnn-mqayisli-thlili.html>

Summary

Implementing of interactive training methods in teaching foreign languages

The article discusses the use of interactive methods in the process of teaching English. The use of interactive methods also creates the opportunity to freely express ideas among students, work with a group, work independently and creatively. The use of interactive methods has a positive effect on the study and motivation of students. The use of interactive teaching methods in the teaching of foreign languages, especially in English, should be preferred.

Резюме

Применение интерактивных методов обучения в обучении иностранным языкам

В статье рассматривается применение интерактивных методов в процессе обучения английскому языку. Применение интерактивных методов также создает возможность свободно выражать идеи у студентов, работать с группой, работать самостоятельно и творчески. Использование интерактивных методов положительно влияет на учебу и мотивацию студентов. Использование интерактивных методов обучения в преподавании иностранных языков, особенно на английском языке, должно быть предпочтительным.